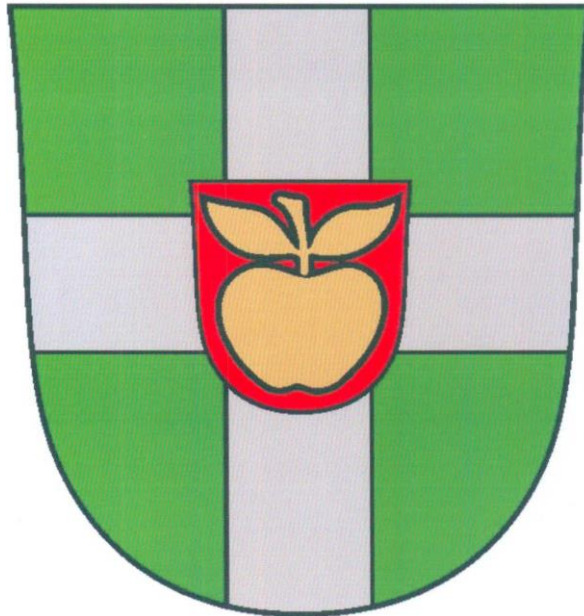

Türi Vallavolikogu 13.10.2022 määruse nr 10
„Türi valla arengukava ja eelarvestrateegia
aastateks 2023-2027 kinnitamine“ lisa 2

TÜRI VALLA
EELARVESTRAATEEGIA
2023-2027

Sisukord

Sissejuhatus.....	2
1. Majanduslik olukord riigis.....	3
2. Sotsiaalmajanduslik olukord Türi vallas	4
3. Eelarvestrateegia eelarveosad.....	10
3.1 Põhitegevuse tulud	10
3.1.1 Maksutulud	11
3.1.2 Kaupade ja teenuste müük.....	11
3.1.3 Saadavad toetused.....	12
3.1.4 Muud tulud	12
3.2 Põhitegevuse kulud	12
3.3 Investeerimistegevus.....	13
3.4 Finantseerimistegevus.....	14
3.5 Likviidsete varade muutus	15
3.6 Nõuete ja kohustiste saldode muutus	15
4. Info eelarvestrateegia perioodiks kavandatavate kohalike maksude ja maamaksu muudatustest	15
5. Ülevaade KOV üksusest ja arvestusüksusest	16
6. Arvestusüksuse põhitegevuse tulem.....	18
7. Arvestusüksuse võlakoormus ja kohustuste planeerimine	18
8. Tundlikkuse analüüs	19
Lisa 1. Türi valla eelarvestrateegia vorm (KOV)	21
Lisa 2. Omatulud 2022, seisuga 17.03.2022.....	23
Lisa 3. Laenude tabel, seisuga 17.03.2022	24

Sissejuhatus

Eelarvestrateegia koostatakse arengukavas sätestatud eesmärkide saavutamiseks, et planeerida kavandatavate tegevuste finantseerimist. Eelarvestrateegia peaesmärk on tagada stabiilne ja jätkusuutlik eelarvepoliitika, mis võimaldab ellu viia Türi valla arengukavas toodud valdkondade eesmärgid. Arengukava koos eelarvestrateegiaga on aluseks valla eelarve koostamisel, kohustuste võtmisel ja investeringuprojektide kavandamisel ning investeringuteks toetuste taotlemisel.

Eelarvestrateegia koostamine on kohalikele omavalitsustele (edaspidi KOV) kohustuslik alates 2012. aastast.

Eelarvestrateegia tuleb koostada vähemalt nelja eelseisva eelarveaasta kohta¹, kuid valla arengukava planeeritav periood on 2023-2027, siis hõlmab ka eelarvestrateegia viieaastast perioodi.

Eelarvestrateegiat uuendatakse igal aastal täpsustades eelseisva aasta kavasad ning täiendades aastase prognoosi võrra. Seega kohandatakse valla keskpika ajavahemiku plaane vastavalt muutustele majanduskeskkonnas ning valla arengueesmärkides.

Türi valla eelarvestrateegia on koostatud vastavalt kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse (edaspidi KOFS)² § 20 nõuetele.

Vastavalt KOFS § 20 lõikele 3 tuleb esitada kohaliku omavalitsuse üksuse majandusliku olukorra analüüs ja prognoos eelarvestrateegia perioodiks, samuti eelarvestrateegia vastuvõtmisele eelnenud aasta tegelikud, jooksva aasta eeldatavad ja eelarvestrateegia perioodiks prognoositavad põhitegevuse kulud, olulisemad tegevused investeringute osas, investeringute kogumaksumuse prognoos ja võimalikud finantseerimisallikad, eeldatav finantseerimistegevuse maht ja likviidsete varade muutus, informatsioon eelarvestrateegia perioodiks kavandatavatest kohalike maksude ja maamaksumäära muudatustest.

Eelarvestrateegia kohustuslikuks osaks on rahandusministri määrusega kinnitatud vormidel³ eelarveandmed strateegia perioodi kohta. Kohaliku omavalitsuse üksus esitab andmed eelarvestrateegia kohta eelarveaastale eelneva aasta 30. oktoobriks.

Türi Vallavalitsus algatas Türi Vallavolikogu 29. detsembri 2020 määrusega nr 16 vastu võetud Türi valla arengukava aastateks 2021-2025 ning Türi valla eelarvestrateegia aastateks 2021-2025 muutmise, esitades Türi Vallavolikogule eelnõud „Türi valla arengukava aastateks 2023-2027“ ning „Türi valla eelarvestrateegia aastateks 2023-2027“.

Vastavalt KOFS-ile jagatakse eelarve kui ka eelarvestrateegias tehingud järgmisteks osadeks: põhitegevuse tulud, põhitegevuse kulud, investeerimistegevus, finantseerimistegevus, likviidsete varade muutus. KOFS-is sätestatud nõuete kohaselt tuleb strateegias planeerida eelarved ka omavalitsuse sõltuva üksuse kohta.

¹ Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/125062021008?leiaKehtiv>

² Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/130062015047?leiaKehtiv>

³ Kohaliku omavalitsuse üksuse poolt Rahandusministeeriumile eelarvestrateegia, eelarve, lisaelarve ja eelarve täitmise andmete esitamise tingimused ja vormid <https://www.riigiteataja.ee/akt/115022013005?leiaKehtiv>

Türi valla sõltuvad üksused⁴ on 2021. aastal konsolideerimisgrupi üksus Türi Arengu SA, Türi Linnavara OÜ ja Kesk- Eesti õppe- ja kompetentsuskeskus ja Kärü Hooldusravi Keskus AS (likvideerimisel). Kärü Hooldusravi Keskus AS likvideerimist alustati 2021 aastal aga ei jõutud kõikide tegevustega lõpule ja likvideerimine viiakse lõpule 2022 aastal. Kui tegelike andmete alusel peaks selguma, et nimetatud ettevõtted on sõltuvad üksused, siis ei muuda see strateegiat kehtetuks, muutuvad vaid tegeliku netovõlakoomuse arvestamise sisendid konkreettsel aastal.

Türi valla eelarve on aastast 2018 tekkepõhine ja tehingud kajastatakse vastavalt nende toimumisele, sõltumata sellest, millal nende eest raha laekub või välja makstakse. Võrdlusandmetena on kajastatud 2021. aasta eelarve täitmine Rahandusministeeriumi saldoandmiku andmete alusel ning 2022. aasta kinnitatud eelarve seisuga.

1. Majanduslik olukord riigis⁵

Kerge majanduskasv taastub 2023. aastal, kuid see jääb varem arvatust madalamaks. SKP nominaalmaht on aastal 2022 siiski umbes 0,4 mld eurot eelmisel suvel prognoositust suurem kiire hinnatõusu tõttu. Tarbijahinnad kasvavad 2022. aastal 12,7%, mis toob kaasa realsissetulekute ja eratarbimise vähenemise.

Käesoleva aasta eelarvepositsioon on tugevalt mõjutatud Venemaa–Ukraina sõjast, eelarvepuudujääk ulatub 1,25 miljardi euroni ehk 3,8%ni SKP-st. Võrreldes eelmise prognoosiga on vähendatud maksutulude kasvu nii sel kui ka järgmistel aastatel, mille põhjuseks on peamiselt hõive langusest tingitud tööjõumaksude väiksem laekumine.

Kulude tase kasvab sõja mõjust tingituna kõikidel valitsussektori tasanditel. Suurim koormus lisakulude kandmisel jääb riigieelarvele, kuhu lisandub julgeolekuga ning põgenikega seotud kulud. Valitsussektori võlakooormus kasvab suurema defitsiidi tulemusel sel aastal 19,2%ni SKP-st ja 2026. aastaks 27,1%ni SKP-st.

Kõige otsesem mõju Eesti majandusele selles kriisis tuleb **väliskaubanduse** piirangute kaudu. Prognoos lähtub kaubavahetuse katkemisest Vene-Valgevene-Ukraina suunal, millele lisandub ka Eesti ülejäänud kaubanduspartnerite tagasihoidlikum nõudlus seoses suurenenud ebakindluse ning tarneraskustega. Lisaks sellele pärsib lisandväärtuse loomist imporditud sisendite kiire hinnatõus. Seetõttu pöördub kaupade ja teenuste eksport 2022. aastal püsihindades kergesse langusesse.

Sisenõudluse kiirele kasvule eelmisel aastal järgneb 2022. aastal langus. Selle tingib ettevõtete investeringute selge vähenemine kahel põhjusel. Esiteks olid eelmisel aastal ettevõtete investeringud paisutatud ajutise kuid väga suure investeringu kaudu, mis aasta lõpus juba osaliselt realiseeriti. Teiseks on hinnatõus ehituses olnud väga kiire, mis sunnib planeeritud investeringuid edasi lükkama. Kolmandaks ei soodusta sõjasündmused praegu pika tasuvusajaga projektidega alustamist, mis samuti soodustab juba kavandatud investeringutega ootama olukorra selginemiseni. Majapidamiste investeringud, mis 2021. aastal uute korterite nappuse tõttu vähenesid, peaksid 2022. aastal selgelt kasvama, mis eeldab küll optimistlikku tulevikuvaadet. Seni selgeid märke korteristjate ebakindlusest ei ole.

⁴ Sõltuv üksus – raamatupidamise seaduse mõistes kohaliku omavalitsuse üksuse otsese või kaudse valitseva mõju all olev üksus, kes on saanud kohaliku omavalitsuse üksustelt, riigilt, muudelt avalik-õiguslikelt juriidilistelt isikutelt või eelnimetatud isikute valitseva mõju all olevatelt üksustelt üle poole tuludest, või on saanud toetust või renditulu kohaliku omavalitsuse üksustelt ja nende valitseva mõju all olevatelt üksustelt rohkem kui 10% vastava aasta põhitegevuse tuludest

⁵ <https://fin.ee/riigi-rahandus-ja-maksud/majandus-ja-rahandusprognoosid/rahandusministeeriumi-majandusprognoos>

Eratarbimise kasv osutus 2021. aastal oodatust suuremaks, kuna septembris vabanenud pensioniraha kulutati suures koguses juba enne aasta lõppu. 2022. aastal on oodata eratarbimise reaalmahu langust, kuigi tarbimiskulutused eurodes kasvavad. Kaupade ja teenuste tarbimise languse toob endaga kaasa kiirenev hinnatõus, mida ei suuda kompenseerida sissetulekute kasv. Üle kümne protsendi ulatuv tarbijahindade kasv ületab selgelt nii palgatulu kui ka pensionitulu kasvu. Prognoosi kohaselt kahandab ärevus idapiiri taga ka tarbijate kindlustunnet, mis pärast viirusekriisi aegset sügavat kukkumist on eelmise aasta teises pooles siiski kosunud. Lisaks kahandab kasvuvõimalusi eelmise aasta kõrge võrdlusbaas, mis oli mõjutatud suures mahus teise samba pensionivarade vabanemisest. Valitsussektori tarbimiskulutused on prognoosis vastavalt kehtivale riigieelarvele ja riigieelarve strateegiale, kuid kavandatav lisaeelarve suurendab neid ilmselt oluliselt.

Ka kohalike omavalitsuste kulud kasvavad oluliselt kiiremini kui tulud. See on stsenaarium, mida 2021. aasta suveprognoosis ei oodatud. Omavalitsuste kulude kasvu survestab nii tarbijahindade ja riigi keskmise palga tõus (prognoositav kasv 2022. aastal vastavalt 12,7% ja 7,0%), energiakandjate kõrged hinnad kui ka sõjapõgenikega lisanduvad kulud. Samal ajal omavalitsuste põhitegevuse tulud kasvavad 2022. aastal vaid 4,5%, mistõttu omavalitsuste põhitegevuse tulem (põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude vahe) väheneb, $\frac{1}{4}$ võrra, jäädes alla 200 mln euro. Põhitegevuse tulemi langus vähendab nende võimalusi rahastada ja ellu viia investeeringuid ning suurendab vajadust laenuvahendite järele. Prognoositavalt suureneb omavalitsuste netovõlakoormus 2022. aastal 31%lt 35%le põhitegevuse tuludest. Omavalitsussektori eelarvedefitsiit on 2021. aastast üle 100 mln euro ning jääb sellele tasemele eeldatavasti ka eesoleval kolmel aastal.

Valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon on kogu prognoosiperioodi kestel puudujäägis, ulatudes sel aastal 3,1%ni SKP-st ning vähenedes 2026. aastaks 2,0%ni SKP-st.

2. Sotsiaalmajanduslik olukord Türi vallas

Türi vald on üks kolmest omavalitsusest Järvamaal, asudes maakonna edelaosas. Kahe ühinemise järgselt mahuvad Türi valla sisse Türi linn, Oisu, Kabala, Türi, Kärü ja Väätsa piirkonnad koos oma toredate traditsioonide, tegusate inimeste ning aktiivsete kogukondadega.

Türi vald on oma asukohalt suurepärasel asukohas keset Eestit, suurematesse keskustesse jõuab siit tunni-paariga. Väga hea rongiühendus Tallinna ja Viljandiga annab võimaluse siduda oma õpingud ja tööelu mõnusa ja turvalise kodukohaga Türi vallas. Ettevõtjate jaoks on sinne kiire ja tõhus asjaajamine ning sujuv koostöö omavalitsusega toeks tegevuse alustamisel ja laiendamisel.

Türi vald soovib pakkuda oma kogukonna liikmetele ja külalistele parimat keskkonda elamiseks, õppimiseks, töötamiseks ning vaba aja veetmiseks.

Türi valla pindala on kokku 1 008,72 ruutkilomeetrit. Türi vallas on 1 linn, 4 alevikku ja 53 küla, kus elas 01.01.2021 seisuga 10 710 elanikku ning 01.01.2022 seisuga 10 677 elanikku. Aastaga on elanike arv vähenenud 33 inimese võrra.

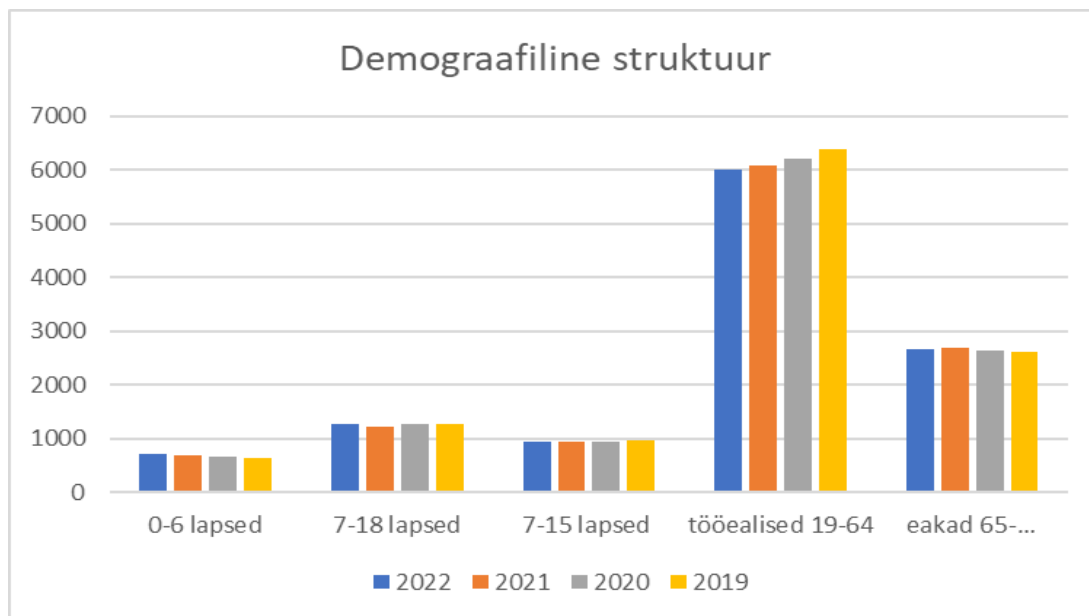
Türi vallas seisuga 01.01.2022 oli 10 677 elanikku:

- tööealisi elanikke (19-64 aastat) 6 013;
- 65 aastaseid ja vanemaid elanikke 2 670;

- 18 aastaseid ja nooremaid elanikke 1 994.

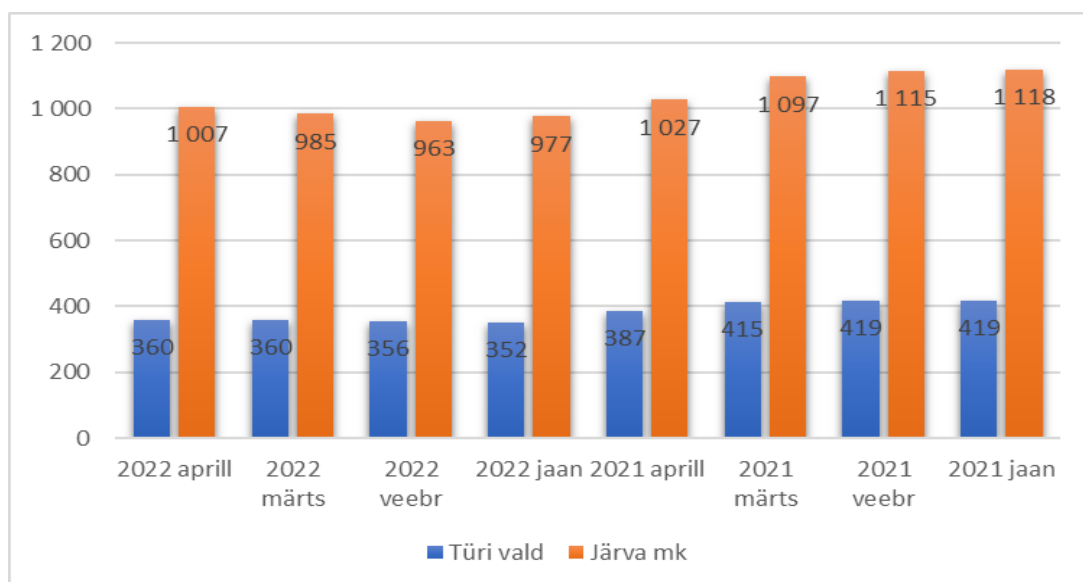
Türi valla demograafilist olukorda iseloomustab, nii nagu Eestit tervikuna, vähenev rahvaarv ja vananev rahvastik.

Joonis 1 Demograafiline struktuur 2019-2022

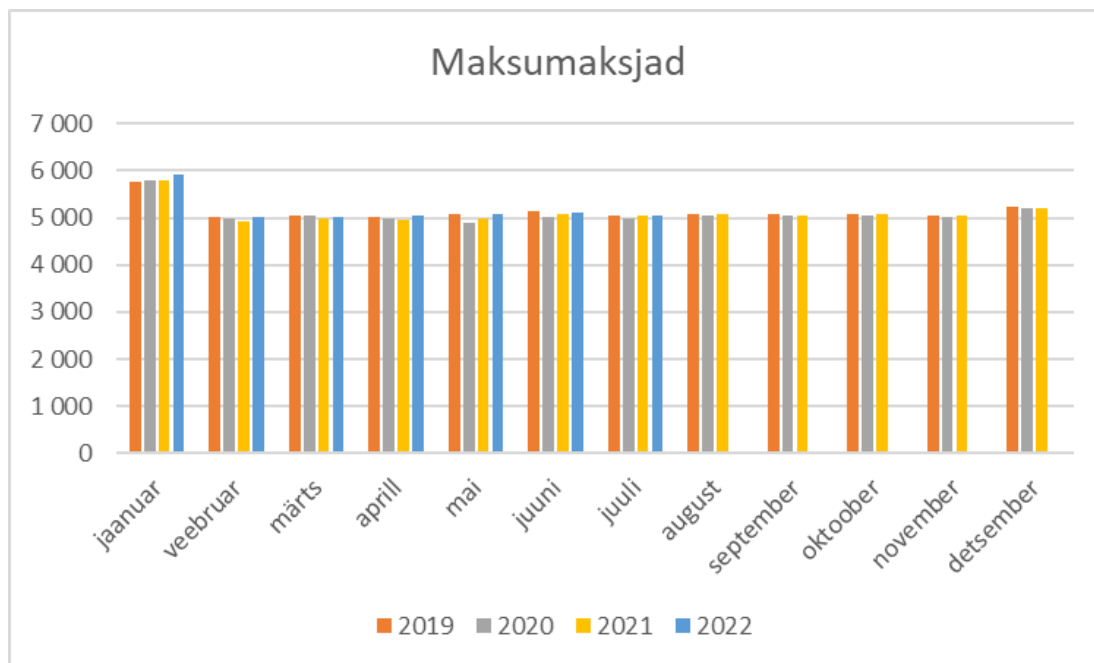
Registreeritud töötute arv on eelnevatel aastatel vallas olnud 250 – 300 inimese vahel. Seoses eriolukorraga on töötuid vallas tulnud juurde ligi 100 inimest, ulatudes 2022 aasta aprillikuu lõpu seisuga 360 inimeseni, samas 2021 aasta aprillis oli registreeritud töötuid 387 inimest. Aastal 2022 sama perioodiga võrreldes on registreeritud töötute arv vähenenud 27 võrra.

Joonis 2 Registreeritud töötute arv

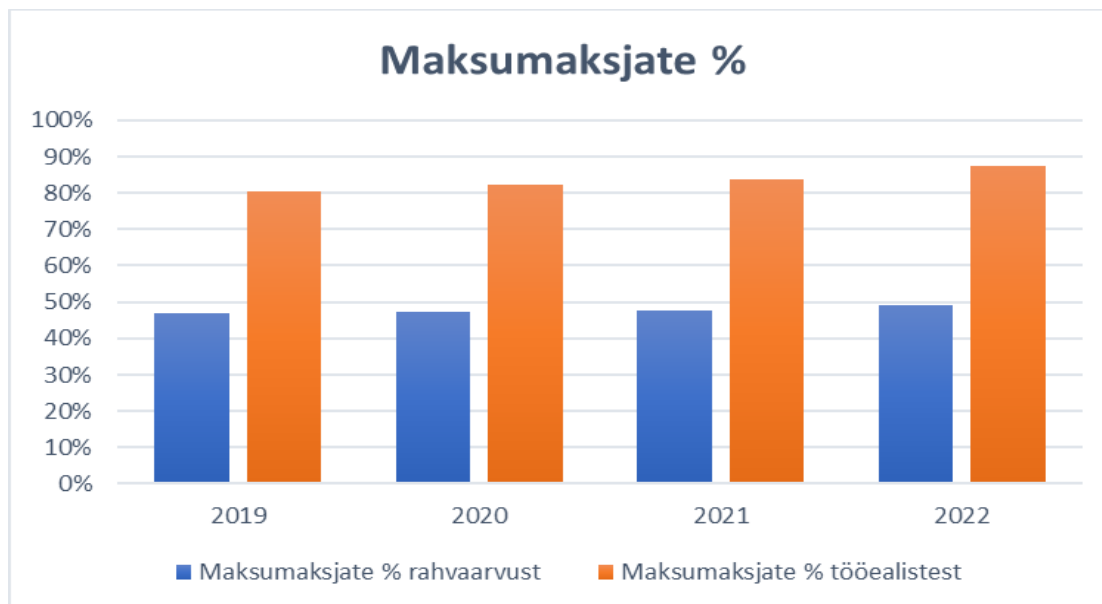
Maksumaksjate arv 2021 aasta jaanuarikuu seisuga oli 5 786 inimest ja 2022 aasta jaanuarikuu seisuga 5 923. Võrreldes 2022 aasta sama aja seisuga on maksumaksjate arv suurenenud 137 inimese võrra.

Joonis 3 Maksumaksjad 2018-2022

Türi valla arenguvõimalused sõltuvad kõige enam tulumaksu laekumisest (2021. aastal 51% valla põhitegevuse tuludest). Seetõttu on oluline rahvaarvu ja tööelise elanikkonna püsimine ja keskmise sissetuleku suurenemine. Türi vallas on tööeliste elanike arv igal aastal vähenenud, kuid tööga hõivatute arv on viimastel aastatel püsinud stabiilsena. Järgneval joonisel on näha maksumaksjate suhtarvud Türi valla rahvaarvust ja tööeliste elanike arvust.

Joonis 4 Maksumaksjate protsent rahvaarvust ja tööelistest elanikest

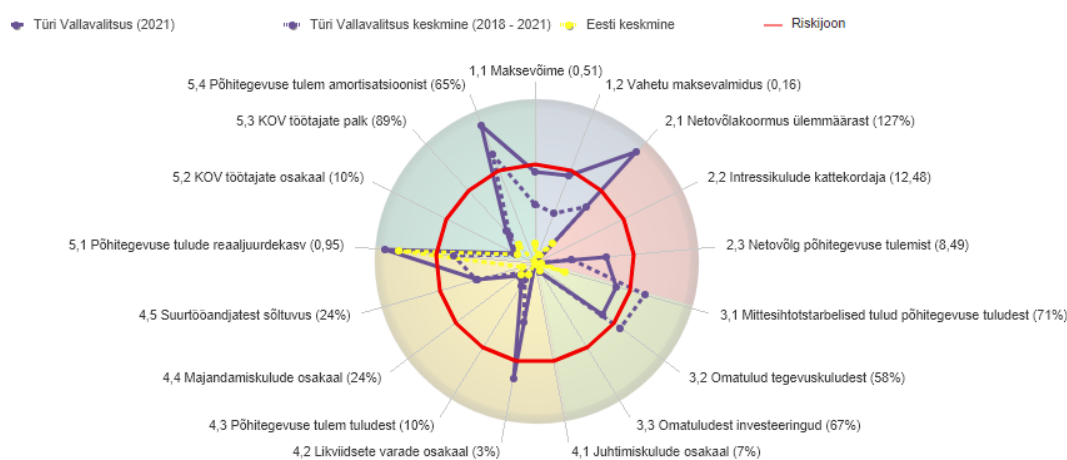

Põhjalik ülevaade eelnevate perioodide raamatupidamise andmetest kohalike omavalitsuste üksuste kohta (tekkepõhises arvestuses on leitav riigipilve teenuse kaudu riigiraha.fin.ee).

Rahandusministeerium koostab kohalike omavalitsuste finantsandmete alusel finantsvõimekuse radarit⁶, mille eesmärk on kirjeldada KOV-ide finantsseisundit ja nende jätkusuutlikust. Finantsvõimekuse radar koosneb 17 näitajast, mis on jaotatud vastavalt kirjeldusvõimele viide kategooriasse: lühiajaline maksevõime, pikaajaline maksevõime, iseseisvus, paindlikkus ja jätkusuutlikkus.

Türi valla finantsvõimekuse radar aasta 2021 kohta näitab, et enamus olulisemaid valla finantsnäitajaid asub õigel pool riskipiiri ehk joonisel punase ringi sees. Kahe näitaja omatulud tegevuskuludest ja mittesihtotstarbelised tulud põhitegevuse tuludest on paranenud aga samas on likviidsete varade osakaal, netovõlakoormuse ülemmäärast, põhitegevuse tulude reaaluurdekasv, netovõlg põhitegevuse tulemist, maksevõime, vahetu maksevõime ja põhitegevuse tuleamortisatsioonist riskijoonele lähenenud või juba ka riskijoonele ületanud.

Joonis 5 Türi valla finantsradar

- Netovõlakoormus ülemmäärast, näitaja kirjeldab KOVi kasutamata võõrkapitali kaasamise potentsiaali. Mida kaugemal on näitaja riskijoonest (väljaspool), seda madalam on KOVi täiendava võõrkapitali kaasamise võimekus;
- Likviidsete varade osakaal, näitaja kirjeldab, kui suure osa põhitegevuse kuludest on KOV võimeline likviidsete varade arvelt katma. Mida kaugemal on näitaja riskijoonest (väljaspool), seda suurem on oht, et põhitegevuse tulude ootamatul vähenemisel puudub KOVil likviidsus, et enda põhitegevuse kulusid reserve arvelt katta;
- Põhitegevuse tulude reaaluurdekasv, näitaja kirjeldab põhitegevuse tulude reaaluurdekasvu. Mida kaugemal on näitaja riskijoonest (väljaspool), seda aeglasem on KOVi põhitegevuse tulude kasv võrreldes riiklike üldnäitajate kasvuga;
- Põhitegevuse tuleamortisatsioonist, näitaja kirjeldab KOVi omafinantseerimisvõimekust olemasoleva vara seisundi säilitamiseks. Mida kaugemal on näitaja riskijoonest (väljaspool), seda suurem on oht, et väliste rahastamisallikate puudumisel ei suuda KOV omavahenditest vara asendusinvesteeringuid teostada.

⁶ Riigiraha, sellel lehel on avalikustatud valitsussektorisse kuuluvate üksuste raamatupidamise andmed perioodist 2004 kuni 2022 ning on võimalik ka tutvuda finantsradari mõõdikute kirjelduste ja arvutustega <https://riigiraha.fin.ee/QvAJAXZfc/pendoc.htm?document=riigiraha.qvw&lang=en-US&host=local&anonymous=true/>

Nende näitajate osas, mis on riskijoone ületanud või selle läheduses näitavad, et omavalitsuse võimekus tasuda lühiajalisi ja pikaajalisi kohustusi tähtaegselt võib olla raskendatud ja suure võõrkapitali (sh laenude) osakaal finantsnäitajate osas on suur. Likviidsete varade vähene osakaal kirjeldab omavalitsuse võimet reageerida ootamatutele finantsolukordadele on Türi vallal väga madal.

Samuti on võimalik saada lehel <https://minuomavalitsus.fin.ee/> infot sadade kriteeriumite kaudu süstematiseeritud ülevaadet kohalike omavalitsuste teenuste olukorrast.

Veebileht võimaldab:

- saada ülevaadet iga omavalitsuse teenuste olukorrast ja arenguvõimalustest, et selle pinnal juhtida kohalikku arengut;
- võrrelda omavalitsuse teenuste tasemeid, mis aitab kaasa kogemuste jagamisele;
- suurendada ühiskondlikku teadlikkust omavalitsuste teenuste korraldusest ning kodanike informeeritud kaasatust kohalike prioriteetide üle kaasa rääkimisel.

Tabel 1 arvestusüksuse finantsdistsipliini tagamise meetmete täitmine (KOFIS järgses eelarvestruktuuris)

		2 020	2 021
Põhitegevuse tulud	Maksutulud	9 104 582	9 640 804
	Kaupade ja teenuste müük	1 583 374	1 972 259
	Saadud toetused	6 731 523	6 212 300
	Muud tegevustulud	87 526	68 283
	Põhitegevuse tulud kokku	17 507 006	17 893 646
Põhitegevuse kulud	Antud toetused	-1 257 530	-1 488 324
	Tööjõukulud	-9 063 607	-9 332 494
	Muud tegevuskulud	-4 742 005	-5 329 607
	Põhitegevuse kulud kokku	-15 063 142	-16 150 426
Põhitegevuse tulem		2 443 864	1 743 220
Investeeringustegevus	Põhivara soetus	-11 128 487	-4 123 734
	Põhivara müük	143 169	278 292
	Saadud sihtfinantseerimine põhivara soetuseks	4 909 691	1 394 862
	Antud sihtfinantseerimine põhivara soetuseks	-250 636	-109 119
	Osaluste soetus	-23 104	-23 104
	Finantstulud ja finantskulud	21 210	24 717
	Investeeringustegevus kokku	-6 328 157	-2 558 086
Ülejääk/puudujääk		-3 884 293	-814 866
Võlakohustised	Laenukohustised	13 051 639	13 839 780
	Toetusteks saadud ettemaksed	437 882	312 892
	Tagastamisele kuuluvad saadud ettemaksed	16 496	1 276
	Võlakohustised kokku	13 506 016	14 153 948
Likviidsed varad	Raha ja pangakontod	-595 292	-547 506
	Likviidsed varad kokku	-595 292	-547 506
Netovõlakoormus		12 910 724	13 606 441

		2 020	2 021
Netovõlakoorumus, v.a lubatud kohustused		12 910 724	13 606 441
	Rendikulu üle üheaastase tähtajaga mittekatkestatavatest kasutusrendilepingutest	23 177	16 496
	Põhitegevuse tulude ja kulude vahe	2 467 041	1 759 716
Netovõlakoorumuse ülemmäär	Põhitegevuse tulud	17 507 006	17 893 646
	10-kordne põhitegevuse tulude ja kulude vahe	24 670 406	17 597 159
	80% põhitegevuse tuludest	14 005 605	14 314 917
Netovõlakoorumuse ülemmäära ja netovõlakoorumuse vahe	Põhitegevuse tulude kogusumma (100%)	4 596 282	4 287 205
	10-kordne põhitegevuse tulude ja kulude vahe	11 759 681	3 990 718
	80% põhitegevuse tulude kogusummast	1 094 880	708 475

Nagu tabelist näha, siis 2020 aastal võrdluses 2021 aastaga on tulude kasv 2,2%, kuid kulude kasv 7,2%. Tulude kasvu ei ole olulisel määral võimalik suurendada, seega peame hakkama väga tõsiselt mõtlema, kas kulude kokkuhoiu või efektiivsemate ja tõhusamate lahenduste peale.

Peamised suunad lähiaastatel:

- Laste ja perede heaolu tagamiseks toimib valdkondade ülene ennetustöö;
- Sotsiaalhoolekandeline abi andmine on inimesest lähtuv, kvaliteetne ja kulutõhus ning riigipoolseid teenuseid kasutatakse efektiivselt;
- Soodustatakse vallaelanike terviseedendust ning liikumisharrastusi eesmärgiga pikendada tervena elatud aastaid ning kujundada tervislikke eluviise;
- Valla asutustes töötavatele spetsialistidele ja tugitöötajatele makstakse konkurentsivõimelist palka ning neile on loodud tervist edendav motivatsioonipakett;
- Iga-aastaseks eesmärgiks on suurendada teede ja tänavate rekonstrueerimiseks ning taristu jooksva hoolduse kvaliteedi tagamiseks mõeldud rahastamist;
- Haridusasutustes tehakse investeeringuid, mis parandavad õpikeskonda ja hoiavad majanduskulusid kontrolli all;
- Analüüsitakse osutatavate teenuste kulutõhusust ja kvaliteeti ning korrigeeritakse sellest lähtuvalt asutuste toimimist.

Eelarvestrategia aluseks on järgmised finantsnäitajad:

- Residendist füüsiliste isikute maksustatavast tulust laekub maksumaksja elukohajärgsele kohaliku omavalitsuse üksusele 2021. aastal 11,96%;
- Maamaksুমäär 2021. aastal 2,5% maa maksustamishinnast;
- Uusi kohalikke makse vaadeldaval perioodil ei kehtestata;
- Töötasu miinimummäär muutub vastavalt riigis kehtivale korrale;
- Maksumaksjate arv jääb 4 900 – 4 950 inimese piiresse.

Eesti Linnade ja Valdade Liit on tõstatanud riigieelarve läbirääkimistel uuesti üles tulumaksu laekumise protsendi tõstmise kohalikele omavalitsustele. Kui laekumise

protsent suureneb omavalitsuse jaoks, siis annab see lisavõimaluse teenuste pakkumise kvaliteedi tõstmiseks või arendamiseks. Hetkel on kohalikud omavalitsused suures rahalises puudujäägis, kuna ülesandeid riigilt liigub osalise katteallika või siis ilma katteallikata ja üldine majandustõus vähendab omavalitsuse võimalusi.

3. Eelarvestrateegia eelarveosad

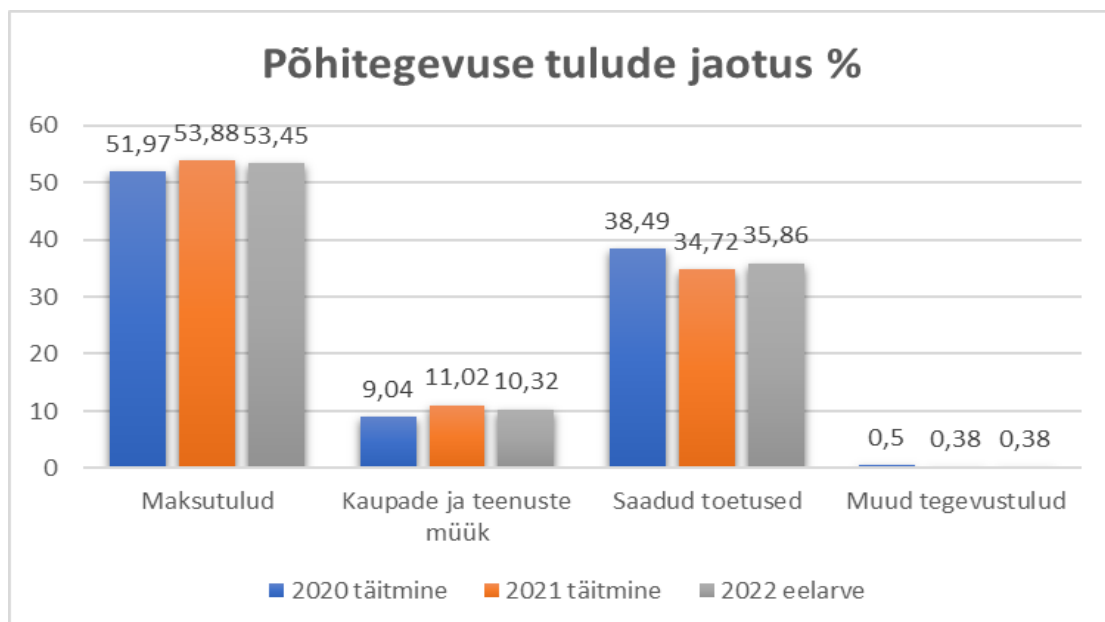
3.1 Põhitegevuse tulud

Põhitegevuse tulud jagunevad neljaks eelarveosaks ning arvestatud on:

Üle poole tuludest moodustavad maksutulud – üksikisiku tulumaks ja maamaks;

- Saadavad toetused – suurimaks on riigi tasandus- ja toetusfondi eraldised – tasandusfond on mõeldud eelarveliste võimaluste ühtlustamiseks ning toetusfond koosneb erinevatest toetusliikidest, võimaldades maksta õpetajate töötasu, korraldada koolis toitlustamist, maksta sotsiaaltoetusi (toimetulekutoetus, matusetoetus, asenduskodu toetus jne), hooldada kohalikke teid;
- Tulud kaupade ja teenuste müügist sisalavad hallatavate asutuste omatulusid – suurimad tuluallikad on kohatasud hooldekodus ning haridusteenuste müük teistele omavalitsustele;
- Muude tegevustulude all on laekumine vee erikasutustasust ning maardlate kaevandamise tasust.

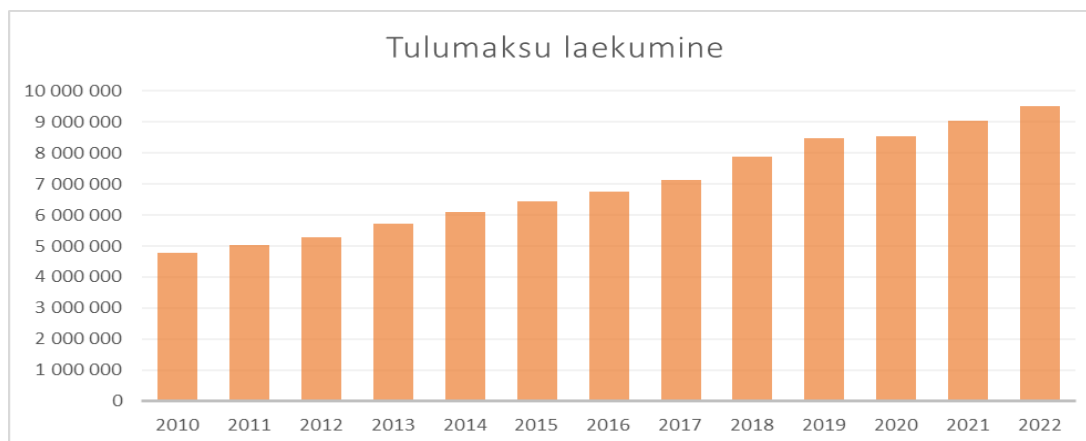
Joonis 6 Põhitegevuse tulude jaotus %

3.1.1 Maksutulud

Türi valla maksutuludeks on füüsilise isiku tulumaks ja maamaks.

Joonis 7 Tulumaksu laekumine aastate lõikes

3.1.2 Kaupade ja teenuste müük

Asutuste omatulude täitmine moodustab tavaliselt põhitegevuse tuludes ligikaudu 11%, erandiks 2020 aasta, kus omatulud moodustavad ca 9% põhitegevusetuludest. 2022 aastal on eelarvesse planeeritud kaupade ja teenuste tuluks 10% eelarve tuludest.

Omatuludes on kaks tululiiki, mis on üle 30% tuludest on hariduse ja sotsiaalvaldkonna tulud. Sotsiaalvaldkonna tulud koosnevad suuresti kahe asutuse Türi Päevakeskuse ja Väätsa eakate kodu omatuludest.

Kui Türi Päevakeskusele eraldab vahendid Sotsiaalministeerium vastavalt esitatud aruandele ja sõltuvalt teenusel olevatel inimeste arvust, siis Väätsa eakate kodus tasuvad inimesed hooldamise eest vastavalt aasta alguses kehtestatud hindadele. Seoses majanduses toimuva hindade tõusuga, tuleks vaadata üle Väätsa eakate kodu kohatasu ja teenuse pakkumiseks tehtavad kulud ning vajadusel kaaluda kohatasu tõstmist.

Suurim valdkond omatuludes on haridus. Hariduse omatulud koosnevad: teiste omavalitsuste osalused haridusasutustes, lasteaedade osalustasud, haridusasutuste toitlustamisetasud, töövihikute tasud jne.

Türi vallast käib seisuga 10. november 2021 väljapoole valda teistes omavalitsuste lasteaedades 22 last (Eesti Hariduse Infosüsteem - EHIS).

Tuludes moodustab koolieelse lasteasutuste lastevanemate osalustasu umbes 8-9% omatulust. Vastavalt Türi Vallavolikogu 29. märtsi 2018 määrusele nr 17 on osalustasu määr Türi valla koolieelsete lasteasutuste lapsevanemale 5% Vabariigi Valitsuse kehtestatud töötasu alammäärast, mis aastal 2022 on 32,70 eurot.

Eesti Hariduse infosüsteemi andmetel õpib seisuga 10. november 2021 väljaspool Türi valla haridusasutusi põhikooli kooliastmes kokku 93 õpilast, nendest riigikoolides 16 ja erakoolides 11 õpilast, gümnaasiumis kokku 96 õpilast, nendest riigikoolides 68 õpilast ja erakoolides 2 õpilast.

3.1.3 Saadavad toetused

Saadavad toetused moodustavad valla eelarvest olulise 38 – 40% osa. Laekuvatest toetustest suurima osa moodustavad riigieelarve tasandus- ja toetusfond.

Tasandusfondi eesmärk on ühtlustada omavalitsuste võimalusi avalike teenuste osutamisel. Konkreetsele omavalitsusele riigieelarvest kantav summa leitakse valemi alusel, sealjuures on olulisteks parameetriteks tulumaksu laekumine, arvestuslik maamaks, elanike arv eri vanusegruppide lõikes, hooldajaga laste arv, gümnaasiumiõpilaste arv munitsipaalkoolis, tagamaalisuse koefitsient jm.

Toetusfond⁷ toetab kohalikke omavalitsusi konkreetsete ülesannete täitmisel. Toetusfond jaguneb 3 valdkonna vahel – hariduskuludeks ca 77-78%, sotsiaalkuludeks ca 12-13% ja majandusvaldkonna kuludeks ca 9-11%.

3.1.4 Muud tulud

Muude tulude all kajastuvad veeressurssi ja maardlate kaevandamise tasud, mida prognoosida on kaunis keeruline, seetõttu võetakse aluseks eelmise aasta tegelikud tulud. 2022 aasta eeldatavate tulude täitmisel on arvestatud senise eelarve täitmise ja planeerimise muutuseid. Arvestustes on sees juba teadaolevate projektide või toetuste tagasimaksud (sh energiahinna hüvitamise toetuse kasutamata osa tagastamine kuna taotlemine oli väiksem kui riigipoolne arvestus tehtud oli), seetõttu on 2022 aasta alguses kinnitatud eelarve erinev Tabel 2 kajastatud 2022 eeldatav eelarve täitmine.

Tabel 2 Tulude prognoos 2023-2027

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	17 893 645	19 132 116	20 276 609	20 764 689	20 968 621	21 066 237	21 359 085
Maksutulud	9 640 804	10 311 606	11 190 151	11 678 231	11 873 463	11 971 079	12 263 927
sh tulumaks	9 112 250	9 761 606	10 640 151	11 128 231	11 323 463	11 421 079	11 713 927
sh maamaks	528 554	550 000	550 000	550 000	550 000	550 000	550 000
Tulud kaupade ja teenuste müügist	1 972 259	1 972 259	1 941 300	1 941 300	1 950 000	1 950 000	1 950 000
Saadavad toetused tegevuskuludeks	6 212 300	6 818 251	7 115 158	7 115 158	7 115 158	7 115 158	7 115 158
sh tasandusfond	1 059 566	1 221 034	1 113 292	1 113 292	1 113 292	1 113 292	1 113 292
sh toetusfond	4 716 626	4 859 812	4 979 446	4 979 446	4 979 446	4 979 446	4 979 446
sh muud saadud toetused tegevuskuludeks	436 108	737 405	1 022 420	1 022 420	1 022 420	1 022 420	1 022 420
Muud tegevustulud	68 282	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000

3.2 Põhitegevuse kulud

Põhitegevuse kulude koostamisel on võetud aluseks hetke olukord ning volikogu poolt vastu võetud otsused.

Peamised võimalikud tegurid, mis annavad võimaluse põhitegevuse kulusid vähendada:

- Valla hallatavate asutuste reorganiseerimine;
- Alaeelarvetes sisemiste ressursside otsimine;
- Kulude struktuuri optimeerimine;

⁷ <https://fin.ee/riik-ja-omavalitsused-planeeringud/kohalikud-omavalitsused/finantskorraldus#tasandus-ja-toetusf>

- Hoonete, rajatiste maksimaalne kasutamine;
- Valla poolt osutatavate teenuste, toetuste, dotatsioonide vähendamine;
- Valla poolt võetud kohustuste, mis ei ole seadusega pandud, vähendamine;
- Valla varadega seotud kulude alandamine varade vähendamise teel;
- Ühishangete tegemine, mis annaks efekti kaupade tellimisel tsentraliseeritult;

Põhitegevuse kulud sisaldavad toetusi, personalikulusid, majandamiskulusid ja muid kulusid.

Tabel 3 Põhitegevuse kulude prognoos 2023-2027

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse kulud kokku	16 150 427	17 689 219	18 143 712	18 837 989	19 160 128	19 482 266	19 804 405
Antavad toetused tegevuskuludeks	1 488 325	1 664 878	1 614 653	1 614 653	1 614 653	1 614 653	1 614 653
Muud tegevuskulud	14 662 102	16 024 341	16 529 059	17 223 336	17 545 475	17 867 613	18 189 752
sh personalikulud	9 332 495	10 396 259	10 604 184	11 020 035	11 227 960	11 435 885	11 643 810
sh majandamiskulud	5 316 346	5 710 662	5 774 875	6 053 302	6 167 515	6 281 728	6 395 941
sh muud kulud	13 261	-82 580	150 000	150 000	150 000	150 000	150 000

Antavad toetused tegevuskuludeks on kõik valla poolt antavad toetused – sotsiaaltoetused (sünnitoetus, kooli alustamise toetus, üldhooldusteenuse tagamise toetus, eakate sünnipäeva toetus, toimetulekutoetus, matuse toetus, hooldajatoetus, isikliku abistaja toetus, toitlustustoetus jne), toetused õpilastranspordi eest. Toetused moodustavad põhitegevusekuludest 7 - 10%.

Personalikulud on töötasu, sotsiaalkindlustusmaksed ning erisoodustusmaksuga maksustavad soodustused valla asutuste töötajatele ning moodustavad 56 - 61% põhitegevuse kuludest.

Majandamiskulud on valla asutuste hoonete ülalpidamiskulud, kulud transpordile, heakorrale, teede, tänavatele. Kulud moodustavad 30 - 34% põhitegevuse kuludest.

Muude kulude all on tavaliselt reservfond, mis aasta alguses on sellel kulureal, kuid mille arvelt aasta jooksul tehakse eraldi majandamiskuludesse või toetusteks.

3.3 Investeerimistegevus

Viimastel aastatel on Türi vallas toimunud suuremad ehitustööd (Türi Tervisekeskus, Türi Põhikooli ja Türi Spordihoone). Valla teehoiukava alusel teostati investeeringuid 2021 aastal vastavalt; Türi linna Ravila ja Kohtu tänava kapitaalremont; Metsa ja Heina tänava remont, Rõa mõisa, Tõnuri- Umbsaare, Lungu- Kädva, Kihli- Telliskivi ning Matsi- Määrasmäe kruusateede rekonstrueerimine, samuti Tolli tn kõnnitee ehitus, Väätša järveäärse parkla ehitus ning Käru piirkonna bussiootekodade valmistamine ja paigaldus.

Tabel 4 Investeerimistegevus

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Investeerimistegevus kokku	-2 558 086	693 305	-1 904 700	-1 659 250	-1 524 700	-2 024 700	-2 024 700
Põhivara müük (+)	278 292	2 043 190					
Põhivara soetus (-)	-4 123 734	-1 158 685	-1 741 000	-1 495 550	-1 361 000	-1 861 000	-1 861 000
sh projektide omaosalus	-2 728 872	-1 117 597	-1 741 000	-1 495 550	-1 361 000	-1 861 000	-1 861 000

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine (+)	1 394 862	0	0	0	0	0	0
Põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine (-)	-109 119	-27 500	-25 000	-25 000	-25 000	-25 000	-25 000
Osaluste ning muude aktsiate ja osade soetus (-)	-23 104	-24 000	-24 000	-24 000	-24 000	-24 000	-24 000
Finantstulud (+)	164 404	300	300	300	300	300	300
Finantskulud (-)	-139 687	-140 000	-115 000	-115 000	-115 000	-115 000	-115 000

2022. aastal on suuremad investeeringud:

- põhivara müük – erinevad valla maad, millel ei ole kasutust valla jaoks ja Türi Halduse seisva või amortiseerunud vara realiseerimine 196 000 eurot;
- põhivara soetus – teede investeering 500 000, kaasav eelarve 59 730 eurot, jäätmete kogumiseks konteinerite ja prügikastide soetamine 78 000 eurot, tänavavalgustuse rekonstrueerimine 53 298 eurot ja haridusasutuste väiksemad remondid, summas 79 127 eurot;
- osaluste soetus – Järvamaa Haigla AS.
- Väätsa Prügila AS osaluste müük

2023 ja edasistel aastale jätkatakse teehoiu vajaduste kaardistamist ja võimalike plaanide rahastusplaani koostamist. Hetkel on kehtiv teehoiukava aastani 2024 lõpp aga üldine hinnatõus ja eelarve defitsiit on senist planeeringut muutnud ja hiljemalt 2023 vaadatakse üle seni tehtud tegevused, kaardistatakse uued vajadused ja moodustatakse üldine rahastamise plaan.

3.4 Finantseerimistegevus

Finantskulud aastast 2019 suurenevad oluliselt, sest suurteks investeeringuteks on vald kolmel viimasel aastal võtnud laenu, kuna ehitati suuremaid objekte. Laenukoormus on viidud maksimumtasemele ja edaspidi tuleb hakata kulusid ja investeeringuid suurelt piirama.

Vald kaalub refinantseerimise võimalusi. Refinantseerimise võimalust on juba mitmetel aastatel arutatud aga seni ei ole refinantseerimiseni jõutud. 2025 aastal on vajadus vähemalt ühe laenulepingu refinantseerimine, kuna laenujääk on viimasel makse aastal sama suur kui kogu valla tavapärase aastane laenumakse. Türi valla poolt võetud laenude marginaalid ei ole väga suured ja olulist kokkuhoidu ei pruugi sellega saavutada, kuid samas on vajadus iga-aastast laenumaksete koormust vähendada aastate lõikes.

Türi vald on alati püsinud lubatud netovõlakoormuse piirides. Suured investeeringud, mida vald on viimase 2-3 aasta jooksul teinud, on laenu koormuse aga viinud maksimumi lähedale, sest vallal omafinantseerimisevõimekus on püsinud 10% piirides, mida on aga vähe, et selliseid investeeringuid rahastada.

Tabel 5 Kohustuste võtmine ja tasumine

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Netovõlakoormus (eurodes)	14 201 732	11 985 377	11 540 023	11 060 946	8 739 906	8 113 545	7 487 185
Netovõlakoormus (%)	79,4%	62,6%	56,9%	53,3%	41,7%	38,5%	35,1%

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Netovõlakooormuse ülemmäär (eurodes)	17 432 180	15 305 693	20 276 609	19 266 996	16 276 440	14 746 366	14 951 360
Netovõlakooormuse individuaalne ülemmäär (%)	97,4%	80,0%	100,0%	92,8%	77,6%	70,0%	70,0%
Vaba netovõlakooormus (eurodes)	3 230 448	3 320 316	8 736 586	8 206 050	7 536 534	6 632 821	7 464 175

2022 alates tuleb hakata netovõlakooormust viima alla poole ja vähendama võimalikke kulusid ja investeeringuid, et valla maksevõime taastada. Seoses sellega, et on paari aastaga võetud laenu (võõrvahendeid) ca 80% iga-aastasest eelarve kulude mahust siis maksevõime taastamine vajab väga läbimõeldud tegevust ning pikaajalist kulude kokkuhoidmist.

3.5 Likviidsete varade muutus

Tabel 6 Likviidsed varad

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Likviidsete varade muutus (+ suurenemine, - vähenemine)	-47 786	211 453	25 000	119 818	25 000	81 553	105 260
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	-47 784	163 667	188 667	308 485	333 485	415 038	520 298

Likviidsete varade olemasolu kergendab valla rahavoogude planeerimist ja vähendab netovõlakooormust. Likviidsed vahendid suunatakse investeeringute tegemiseks. Aasta lõpus võib veel tulla laekumisi tuludesse, mida ei suunata lisaeelarvega kuludesse. Aasta lõpu likviidsed varad suunatakse järgmise eelarveaasta investeeringute omaosaluse katmiseks. Likviidsetes varades on vallal arvestatud, et enamik aasta jooksul kavandatust kasutatakse ära. Aasta lõpuks jäävad sihtotstarbelised eraldised, mis viiakse üle järgmisesse aastasse.

3.6 Nõuete ja kohustiste saldode muutus

Varasematel aastatel on nõuete ja kohustiste saldode muutus olnud ebaoluline, kuid alates 2020 aastast on muutus päris oluline ning 2025 tuleb kohustiste muutus teha, sest 2025 aastal on ühe laenu lõppjääk sama suur kui kogu aasta laenumakse kokku.

Nõuete poolt jäi vallal ülesse 2021 a nõudeid ligikaudu 109 000 eurot erinevate toetuste eest. Kohustiste poolelt jäi ülesse ca 357 200 eurot ettemaksukontole, millest 125 000 eurot on Väätša Prügila müügi ettemaks ja 232 200 eurot Majandus- ja Kommunikatsiooniministerium Vabriku pst rekonstrueerimiseks.

4. Info eelarvestrateegia perioodiks kavandatavate kohalike maksude ja maamaksu muudatustest

Maks on seadusega või seaduse alusel valla- või linnavolikogu määrusega riigi või kohaliku omavalitsuse avalik-õiguslike ülesannete täitmiseks või selleks vajaliku tulu saamiseks maksumaksjale pandud ühekordne või perioodiline rahaline kohustus, mis kuulub täitmisele seaduse või määrusega ettenähtud korras, suuruses ja tähtaegadel ning millel puudub otsene vastutasu maksumaksja jaoks.

Maksud jagunevad riiklikeks ja kohalikeks maksudeks. Riiklikud maksud on FIT ja maamaks. Kohalikud maksud vastavalt kohalike maksude seadusele on:

- Reklaamimaks;
- Teede ja tänavate sulgemise maks;
- Mootorsõidukimaks;
- Loomapidamismaks;
- Lõbustusmaks;
- Parkimistasu.

Türi vald kohalikke makse kehtestanud ei ole. Eelarvestrateegia perioodil ei ole neid kavas kehtestada.

Maamaksu osas on Türi Vallavolikogu võtnud vastu 29. märtsil 2018 määruse nr 15. Selle määrusega muudeti alates 01. jaanuarist 2019 maamaksu määrasid. Maamaksu määr võib olla kuni 2,5% maa maksustamishinnast aastas, välja arvatud põllumajandussaaduste tootmiseks kasutusel oleva haritava maa ja loodusliku rohumaa maamaksu määr, mis võib olla kuni 2% maa maksustamishinnast aastas.

Määruse rakendumisega ei muutunud maamaksu määr võrreldes senisega endise Türi ja Käru valla territooriumil. Küll suurenes see aga endise Väätša valla territooriumil järgmiselt:

- Üldine maksumäär suurenes 0,5%
- Põllumajandussaaduste tootmiseks kasutusel oleva haritava maa ja loodusliku rohumaa maamaksu määr suurenes 0,8%.

Maamaksu määr on Türi vallas 2,5% maa maksustamishinnast ning põllumajandussaaduste tootmiseks kasutusel oleva haritava maa ja loodusliku rohumaa maksumäär 2% maa maksustamishinnast aastas.

5. Ülevaade KOV üksusest ja arvestusüksusest

Konsolideeriv üksus on Türi vald, kuhu kuulub Türi Vallavalitsus, kui ametiasutus ning hallatavad asutused. Konsolideeritud üksused 2021. aastal olid Türi Arengu Sihtasutus, Käru Hooldusravi Keskus AS. Arvestusüksuse eelarvestrateegia koostamisel on arvestatud nende üksuste finantsnäitajatega.

Türi Arengu SA (edaspidi TASA)

Türi valla poolt 23. märtsil 2010. aastal asutatud Türi Arengu Sihtasutuse (edaspidi TASA) põhikirjalisteks eesmärkideks on välja anda Türi Rahvalehte, korraldada Türi ujula juhtimist ja tööd ning hoida ja edendada kogukonna identiteeti, sh välja anda ja toimetada trükiseid jms. Türi Rahvalehe väljaandmise kui põhitegevusala kõrval on sihtasutuse ülesandeks veel Türi vallale oluliste ürituste ja sündmuste korraldamine või korraldamisele kaasaaitamine.

Türi vallavalitsus eraldas TASA-le Türi valla 2021. aasta eelarvest sihtotstarbelist toetust 42 820 eurot Türi Rahvalehe väljaandmiseks.

TASA saab tegevustoetust ujumisega seotud sporditegevuse korraldamiseks ja koordineerimiseks, ujumistreeningute ja valla koolide õpilaste ja lastealaste ujumise algõpetuse tundide läbiviimiseks. Oma klientidele pakutakse võimalust kasutada ujumis- ja saunateenust, osaleda vesiaeroobika ja vesivõimlemise treeningutes ning

kasutada jõusaali. Juulis on ujula suletud sanitaarremontideks ja puhastuseks. Aastaringiselt töötab hostel. Hostelis on kokku 25 kohta.

Türi Vallavalitsus eraldas TASA-le 2021.a aasta 01.jaanuar- 31.detsember 2021 valla eelarvest 110 000 eurot tegevustoetust ujumisega seotud sporditegevuse korraldamiseks ja koordineerimiseks, ujumistreeningute ja valla koolide õpilaste ja lasteaiaste ujumise algõpetuse tundide läbiviimiseks.

Tabel 7 TASA näitajad 2021-2027

Türi Arengu Sihtasutus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku (+)	294 148	296 170	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000
sh saadud tulud kohalikul omavalitsuselt	294 148	296 170	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000
Põhitegevuse kulud kokku (+)	295 374	295 374	296 170	296 170	296 170	296 170	296 170
sh tehingud kohaliku omavalitsuse üksusega	295 374	295 374	296 170	296 170	296 170	296 170	296 170
Põhitegevustulem	-1 226	796	3 830	3 830	3 830	3 830	3 830
Eelarve tulem	-1 226	796	3 830	3 830	3 830	3 830	3 830
Finantseerimistegevus (-/+)	6						
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	68 566	68 566	68 566	68 566	68 566	68 566	68 566
Netovõlakoorumus (eurodes)	0	0	0	0	0	0	0
Netovõlakoorumus (%)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Käru Hooldusravi Keskus AS (likvideerimisel)

AS Käru Hooldusravi Keskus alustas tegevust alates 04. augustist 2009. aastast. 2017. aasta I poolaastal võttis Käru Vallavolikogu vastu otsuse, et AS Käru Hooldusravi Keskuse tegevuse opereerimine müüakse maha ja ostjale esitati tingimus, et ettevõtte laieneb 40 hoolduskoha võrra.

Alates 01.08.2017 AS Käru Hooldusravi Keskus enam üldhooldusteenust ei osuta, ettevõtte jäi hoonete omanikuks ja nendes tegutseb Käru Südamekodu OÜ, hallates ja arendades nendes üldhoolduse osutamist eakatele. Käru Südamekodu OÜ alustas juurdeehitusega oktoobris 2018 ja juurdeehitus valmis juunis 2019.

Juhatus liikme ülesandeks on hallata ettevõtte kontot ja aktsiaportfelli, tehes AS Käru Hooldusravi Keskuse omanikule Türi vallale ettepanek ettevõtluvormi muutmiseks. Nõukogu peab algatama AS-i lõpetamise, kuna aktsiaportfelli omada mitte tegutseval ettevõttel pole mõistlik.

Tabel 8 Käru Hooldusravi Keskus AS 2021-2022

AS Käru Hooldusravi Keskus (likvideerimisel)	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine
Põhitegevuse tulud kokku (+)	25 743	25 744
sh saadud tulud kohalikul omavalitsuselt	25 743	25 744
Põhitegevuse kulud kokku (+)	1 472	1 473
sh tehingud kohaliku omavalitsuse üksusega	1 472	1 473
Põhitegevustulem	24 271	24 271
Eelarve tulem	24 271	24 271
Finantseerimistegevus (-/+)	19,92	
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	595	24 271

AS Käru Hooldusravi Keskus (likvideerimisel)	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine
Netovõlakoormus (eurodes)	0	0
Netovõlakoormus (%)	0,0%	0,0%

2021. aastal alustati aktsiaseltsi likvideerimine ning seetõttu ei ole ka tegevust edasi kavandatud 2022 aastaks edasi. Hetkel on kulude hulgas juhatuse liikme, raamatupidaja ning audiitorite tasud.

Tabel 9 Sõltuvad üksused kokku

Sõltuvad üksused KOKKU (konsolideeritud)	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku (+)	294 148	296 170	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000
sh saadud tulud kohalikul omavalitsuselt	294 148	296 170	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000
Põhitegevuse kulud kokku (+)	295 374	295 374	296 170	296 170	296 170	296 170	296 170
sh tehingud kohaliku omavalitsuse üksusega	295 374	295 374	296 170	296 170	296 170	296 170	296 170
Põhitegevustulem	-1 226	796	3 830	3 830	3 830	3 830	3 830
Eelarve tulem	-1 226	796	3 830	3 830	3 830	3 830	3 830
Finantseerimistegevus (-/+)	6	0	0	0	0	0	0
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	68 566	68 566	68 566	68 566	68 566	68 566	68 566
Netovõlakoormus (eurodes)	0	0	0	0	0	0	0
Netovõlakoormus (%)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

6. Arvestusüksuse põhitegevuse tulem

Tabel 10 Põhitegevuse tulem

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	17 596 799	18 835 269	19 980 439	20 468 519	20 672 451	20 770 067	21 062 915
Põhitegevuse kulud kokku	15 830 536	17 367 305	17 843 712	18 537 989	18 860 128	19 182 266	19 504 405
Põhitegevuse tulem	1 766 263	1 467 964	2 136 726	1 930 530	1 812 323	1 587 801	1 558 511

Põhitegevuse tulem peaks ära katma laenu tagasimaksud ning kui võimalik siis ka investeeringud.

7. Arvestusüksuse võlakoormus ja kohustuste planeerimine

Tabel 11 Türi valla eelarvestrateegia arvestusüksusele

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	17 596 799	18 835 269	19 980 439	20 468 519	20 672 451	20 770 067	21 062 915
Põhitegevuse kulud kokku	15 830 536	17 367 305	17 843 712	18 537 989	18 860 128	19 182 266	19 504 405
Põhitegevustulem	1 766 263	1 467 964	2 136 726	1 930 530	1 812 323	1 587 801	1 558 511
Investeerimistegevus kokku	-2 558 086	693 305	-1 904 700	-1 659 250	-1 524 700	-2 024 700	-2 024 700
Eelarve tulem	-791 823	2 161 269	232 026	271 280	287 623	-436 899	-466 189
Finantseerimistegevus	788 167	-2 004 904	-420 354	-359 259	-2 296 040	-544 808	-521 100

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Likviidsete varade muutus (+ suurenemine, - vähenemine)	-47 786	211 453	25 000	119 818	25 000	81 553	105 260
Nõuete ja kohustuste saldode muutus (+/-)	-44 130	55 088	213 328	207 797	2 033 417	1 063 260	1 092 549
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	21 377	232 830	257 830	377 648	402 648	484 201	589 461
Võlakohustused kokku aasta lõpu seisuga	14 153 948	12 149 044	11 728 690	11 369 431	9 073 391	8 528 583	8 007 483
Netovõlakoormus (eurodes)	14 132 571	11 916 214	11 470 860	10 991 783	8 670 743	8 044 382	7 418 022
Netovõlakoormus (%)	80,3%	63,3%	57,4%	53,7%	41,9%	38,7%	35,2%
Netovõlakoormuse ülemmäär (eurodes)	17 596 799	15 068 215	19 980 439	19 305 296	18 123 233	15 577 550	15 797 186
Netovõlakoormuse ülemmäär (%)	100,0%	80,0%	100,0%	94,3%	87,7%	75,0%	75,0%
Vaba netovõlakoormus (eurodes)	3 464 228	3 152 001	8 509 579	8 313 513	9 452 490	7 533 168	8 379 164

Tabelist on näha, et 2021 aasta täitmise järgi oli tegelikult meie arvestusüksuse netovõlakoormus 80,3% ja edaspidi hakkab langema, kui ei võeta enam suuremaid kohustisi vallale juurde.

Arendati nüüdisaegseid hariduse omandamise ja sportimise tingimusi ning tervishoiuteenuste osutamist, kogu valla territooriumil. Lisaks tavapäraste teede ja tänavate hooldus ja korrastamine, elanike omaalgatuse, kultuurielu ja seltsitegevuse toetamine, huvihariduse kättesaadavuse ning transpordiühenduste jätkusuutlikkuse arendamine.

Põhitegevuse tulem on seoses tulumaksu üle laekumise ja kulude piiramisega nii suur, et tagada KIK-i lepingu eritingimuse. Eritingimuseks on see, et vald peab planeerima eelarve tulemi vähemalt nii suure, mis kataks sama aasta laenutagasimaksed. Kahjuks 2025 aastal see võimalik ei ole, kuna 2020 aasta laen on võetud 5 aastaks ning viimane makse on 2025 aastal 2,5 mln, mis on sama suur, kui valla kogu aastane laenutagasimakse. 2022 aastal on veel Türi vallal 16 aktiivset laenu, milles viimaste 5 laenulepingu jääk on 11,7 mln eurot.

Laenude kohta on täpsem info lisa 2, kus on näha laenude põhiosamaksete kohustused.

Alates 2022 aastast hakkab netovõlakoormus langema. 2020-2024 on KOFS-i järgi lubatud kohalikul omavalitsusel netovõlakoormuseks 80% ja edasi juba siis 2025 aastal 75% ja 2026 aasta 70% ning 2027 aastaks võib olla netovõlakoormus 65% põhitegevuse tuludest. Mis annab omakorda võimaluse 2025 aastaks võetud laenu refinantseerimiseks ja kulude hajutamiseks, et mitte ületada lubatud netovõlakoormust.

8. Tundlikkuse analüüs

Valla finantsnäitajad on kooskõlas finantsdistsipliini tagamise meetmetega ja KOFS-i vastavaid paragrahve silmas pidades.

Aastate jooksul on vähenenud elanikkond, laste arv ja maksumaksjate arv (kui mitte arvestada 2017. aastal ühinemist), kuid kulude struktuur (asutuste arv ning töötajaskond) on püsinud enam-vähem samasugune.

Seoses eriolukorraga märts – mai 2020 ja 2022 aasta alguses alguse saanud sõjalise konflikti algus, siis on kõik prognoosid ettearvamatud ja tehtud lähtudes hetke teadmistest.

Kunagi ei ole määramatus majandusliku tuleviku ees olnud suurem kui praegu. Seda põhjusel, et majanduse arengut ei dikteeri majanduse sisemised kohandumismehhanismid, vaid see sõltub eelkõige tervise kaitse ja üleilmsete kriiside lahendamisega seotud piirangutest ning riikide abimeetmetest.

See omakorda tähendab, et peame olema valmis muutusteks, juhul kui üksikisiku tulumaksu laekub oluliselt vähem, kui planeeritud. Selleks tuleb juba praegu üle vaadata kogu töötajate struktuur, et saaksime selle optimaalseks ning vald suudaks neid vääriliselt ka tasustada.

Põhitegevuse tulude kasv aastas 2-3% (arvestamata toetus- ja tasandusfondi) ei taga vallale vajalikke ressursse.

Lisa 1. Türi valla eelarvestrategia vorm (KOV)

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	17 893 645	19 132 116	20 276 609	20 764 689	20 968 621	21 066 237	21 359 085
Maksutulud	9 640 804	10 311 606	11 190 151	11 678 231	11 873 463	11 971 079	12 263 927
sh tulumaks	9 112 250	9 761 606	10 640 151	11 128 231	11 323 463	11 421 079	11 713 927
sh maamaks	528 554	550 000	550 000	550 000	550 000	550 000	550 000
Tulud kaupade ja teenuste müügist	1 972 259	1 972 259	1 941 300	1 941 300	1 950 000	1 950 000	1 950 000
Saadavad toetused tegevuskuludeks	6 212 300	6 818 251	7 115 158	7 115 158	7 115 158	7 115 158	7 115 158
sh tasandusfond	1 059 566	1 221 034	1 113 292	1 113 292	1 113 292	1 113 292	1 113 292
sh toetusfond	4 716 626	4 859 812	4 979 446	4 979 446	4 979 446	4 979 446	4 979 446
sh muud saadud toetused tegevuskuludeks	436 108	737 405	1 022 420	1 022 420	1 022 420	1 022 420	1 022 420
Muud tegevustulud	68 282	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000
Põhitegevuse kulud kokku	16 150 427	17 689 219	18 143 712	18 837 989	19 160 128	19 482 266	19 804 405
Antavad toetused tegevuskuludeks	1 488 325	1 664 878	1 614 653	1 614 653	1 614 653	1 614 653	1 614 653
Muud tegevuskulud	14 662 102	16 024 341	16 529 059	17 223 336	17 545 475	17 867 613	18 189 752
sh personalikulud	9 332 495	10 396 259	10 604 184	11 020 035	11 227 960	11 435 885	11 643 810
sh majandamiskulud	5 316 346	5 710 662	5 774 875	6 053 302	6 167 515	6 281 728	6 395 941
sh muud kulud	13 261	-82 580	150 000	150 000	150 000	150 000	150 000
Põhitegevuse tulem	1 743 218	1 442 897	2 132 896	1 926 700	1 808 493	1 583 971	1 554 681
Investeerimistegevus kokku	-2 558 086	693 305	-1 904 700	-1 659 250	-1 524 700	-2 024 700	-2 024 700
Põhivara müük (+)	278 292	2 043 190					
Põhivara soetus (-)	-4 123 734	-1 158 685	-1 741 000	-1 495 550	-1 361 000	-1 861 000	-1 861 000
sh projektide omaosalus	-2 728 872	-1 117 597	-1 741 000	-1 495 550	-1 361 000	-1 861 000	-1 861 000
Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine (+)	1 394 862	0	0	0	0	0	0
Põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine (-)	-109 119	-27 500	-25 000	-25 000	-25 000	-25 000	-25 000
Osaluste ning muude aktsiate ja osade soetus (-)	-23 104	-24 000	-24 000	-24 000	-24 000	-24 000	-24 000
Finantstulud (+)	164 404	300	300	300	300	300	300
Finantskulud (-)	-139 687	-140 000	-115 000	-115 000	-115 000	-115 000	-115 000
Eelarve tulem	-814 868	2 136 202	228 196	267 450	283 793	-440 729	-470 019
Finantseerimisteg evus	788 141	-2 004 904	-420 354	-359 259	-2 296 040	-544 808	-521 100
Kohustiste võtmine (+)	2 350 000	0	1 590 000	1 544 550	1 410 000	950 000	850 000
Kohustiste tasumine (-)	-1 561 859	-2 004 904	-2 010 354	-1 903 809	-3 706 040	-1 494 808	-1 371 100
Likviidsete varade muutus (+)	-47 786	211 453	25 000	119 818	25 000	81 553	105 260

Türi Vallavalitsus	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
suurenemine, - vähenemine)							
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	-47 784	163 667	188 667	308 485	333 485	415 038	520 298
Võlakohustised kokku aasta lõpu seisuga	14 153 948	12 149 044	11 728 690	11 369 431	9 073 391	8 528 583	8 007 483
Netovõlakoorumus (eurodes)	14 201 732	11 985 377	11 540 023	11 060 946	8 739 906	8 113 545	7 487 185
Netovõlakoorumus (%)	79,4%	62,6%	56,9%	53,3%	41,7%	38,5%	35,1%
Netovõlakoorumuse ülemmäär (eurodes)	17 432 180	15 305 693	20 276 609	19 266 996	16 276 440	14 746 366	14 951 360
Netovõlakoorumuse individuaalne ülemmäär (%)	97,4%	80,0%	100,0%	92,8%	77,6%	70,0%	70,0%
Vaba netovõlakoorumus (eurodes)	3 230 448	3 320 316	8 736 586	8 206 050	7 536 534	6 632 821	7 464 175

Lisa 2. Omatulud 2022, seisuga 17.03.2022

Valla hallatav asutus	omatulu plaan 2022	riigilõivud	koolieelsete lasteasutuste kohatasu	tasu tootlustamiskuludeks	Tulud haridusalasest tegevusest	Tulud kultuuri- ja kunstialasest tegevusest	Tulud spordi- ja puhkealasest tegevusest	Tulud sotsiaalalalasest tegevusest	Elamu- ja kommunaaltegevuse tulud	Üldvalitsemise tulud	Tulud transpordi- ja sidealasest tegevusest	Üür ja rent	KOKKU
Türi Vallavalitsus	494 431,00	12 000			248 000			207 931	0	6 500	16 000	4 000	494 431,00
Türi Lasteaed	198 505,00		125 884,00	72 621,00	198 505,00								198 505,00
Laupa Põhikool	10 080,00			9 880,00	9 880,00							200	10 080,00
Retla-Kabala Kool, lasteaed	32 399,00		18 614	13 785	32 399								32 399,00
Retla - Kabala Kool, kool	5 360,00			5 200,00	5 200,00							160	5 360,00
Türi Põhikool	25 000,00			24 000,00	24 000,00							1 000	25 000,00
Türi Ühisgümnaasium	25 088,00			7 000,00	23 088,00							2 000	25 088,00
Türi Kevade Kool	1 000,00			1 000,00	1 000,00								1 000,00
Türi Muusikakool	26 206,00				26 206,00								26 206,00
Türi Noortekeskus	12 400,00				9 000							3 400	12 400,00
Türi Raamatukogu	5 500,00					5 500							5 500,00
Türi Kultuurikeskus	60 500,00					25 000	500					35 000	60 500,00
Türi Muuseum	4 500,00					1 500						3 000	4 500,00
Türi Päevakeskus	105 420,00							105 420					105 420,00
Türi Kommunaalasutus	150 000,00											150 000	150 000,00
Türi Haldus	253 500,00								213 500			40 000	253 500,00
Väätsa Eakate Kodu	467 040,00							467 040					467 040,00
Väätsa lasteaed	42 414,00		30 394	12 020	42 414								42 414,00
Väätsa Põhikool	4 500,00			3 000	3 000							1 500	4 500,00
Käru Põhikool lasteaed	11 072,00		5 943	5 129	11 072								11 072,00
Käru Põhikool, kool	3 700,00			3 700	3 700								3 700,00
TULUD KOKKU	1 938 615,00	12 000,00	180 835,00	157 335,00	637 464,00	32 000,00	500,00	780 391,00	213 500,00	6 500,00	16 000,00	240 260,00	1 938 615,00

Lisa 3. Laenude tabel, seisuga 17.03.2022

	21-014738-JI	2020013755	20-030765-JI	19-069269-JI	18-114275-JI	16-087971-JI	KL-170415VA	KL-070613VA	2017019189	16-073142-JI	14-000636-JI	2017028607	KL-271016TU	KL-120615TY	2012032279	5-1/10/19	
aasta	SWED	SEB	SWED	SWED	SWED	SWED	Dan/LHV	Dan/LHV	SEB	SWED	SWED	SEB	Dan/LHV	Dan/LHV	SEB	Kik	Kokku
	L33	L32	L31	L30	L29	L28	L27	L26	L25	L23	L22	L21	L18	L17	L15	L13	
2022	199 152,60	341 859,68	313 636,44	436 363,68	209 270,80	24 417,61	40 407,81	50 609,14	12 104,40	64 162,52	21 291,58	73 639,49	50 487,14	48 870,96	33 135,84	85 494,00	2 004 903,69
2023	238 983,12	345 308,58	313 636,44	436 363,68	211 316,95	24 766,80	40 761,15	25 439,89	12 104,40	43 356,26	21 485,87	74 253,03	55 076,88	48 870,96	33 135,84	85 494,00	2 010 353,85
2024	238 983,12	348 728,61	313 636,44	436 363,68	213 354,80	25 118,08	41 106,46	0,00	12 104,40	0,00	0,00	74 859,93	59 666,62	48 870,90	5 522,30	85 494,00	1 903 809,34
2025	238 983,12	352 334,25	2 195 454,24	436 363,68	215 468,55	25 479,48	13 780,16	0,00	12 104,40	0,00	0,00	75 501,04	55 076,88	0,00	0,00	85 494,00	3 706 039,80
2026	238 983,12	355 860,83	0,00	436 363,68	217 575,20	17 225,13	0,00	0,00	12 104,40	0,00	0,00	76 124,98	55 076,87	0,00	0,00	85 494,00	1 494 808,21
2027	238 983,12	299 273,37	0,00	436 363,36	219 702,57	0,00	0,00	0,00	8 069,10	0,00	0,00	83 215,08	0,00	0,00	0,00	85 494,00	1 371 100,60
2028	238 983,12	0,00	0,00	0,00	221 844,49	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	85 494,00	546 321,61
2029	238 983,12	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	85 494,00	324 477,12
2030	238 983,12	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	238 983,12
2031	238 982,44	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	238 982,44
Kokku	2 350 000,00	2 043 365,32	3 136 363,56	2 618 181,76	1 508 533,36	117 007,10	136 055,58	76 049,03	68 591,10	107 518,78	42 777,45	457 593,55	275 384,39	146 612,82	71 793,98	683 952,00	13 839 779,78
Tähtaeg	31.12.2031	15.10.2027	23.04.2025	31.12.2027	28.12.2028	13.09.2026	17.04.2025	25.06.2023	18.08.2027	15.08.2023	20.12.2023	31.12.2027	31.12.2026	01.12.2024	31.01.2024	27.08.2029	
% panga	0,800	0,990	1,360	1,000	0,960	1,400	0,840	0,968	1,130	1,600	0,900	0,819	0,950	0,750	1,000	1,000	

Laenud:

- L13, L15-L18, L21 endise Türi valla laenud
- L22 ja L23 endise Käru valla laenud
- L25-L28 endise Väätsa valla laenud
- L29, L30 Türi valla 2018. a ja 2019. a laenud
- L31, L32 Türi valla 2020. a laen
- L33 Türi valla 2021. a laen